

O GOSPODARCE I OCHRONIE W RADZIECKIEJ CZĘŚCI PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ

Radziecka część Puszczy Białowieskiej obejmuje obecnie obszar 87 tys. ha i zgodnie z ustawą Rady Ministrów ZSRR z 1951 r. o rezerwach przyrody prowadzona jest na jej terenie gospodarka mająca na celu zachowanie przyrody tego kompleksu w stanie możliwie naturalnym. Równocześnie obszar Puszczy jest terenem działalności Państwowego Gospodarstwa Rezerwatowo-Łowieckiego, w którym prowadzone jest doświadczalne gospodarstwo łowieckie łącznie z gospodarką leśną i ochroną przyrody w ścisłym powiązaniu ze wskazaniem opracowań naukowych. Dr Cz. Okołów w „Chrońmy Przyrodę Ojczyznę” (nr 2/1979) przedstawia realizację tych wielostronnych funkcji nałożonych na Puszczę w interesującym artykule pt. „Ochrona przyrody w radzieckiej części Puszczy Białowieskiej”.

„Wokół lasów Puszczy Białowieskiej utworzona jest otulina szerokości od 5 do 14 km o łącznym obszarze prawie 96 000 ha, obejmująca pola i lasy należące do sąsiadujących kolchozów. Na obszarze otuliny obowiązuje zakaz wszelkich zabiegów technicznych, które mogłyby wpłynąć niekorzystnie na warunki środowiska naturalnego w Puszczy. Między innymi obowiązuje zakaz polowania na terenie otuliny bez specjalnej zgody Dyrekcji gospodarstwa. Obecnie rozważany jest problem ograniczenia względnie nawet całkowitego zakazu stosowania niektórych środków chemicznej ochrony roślin na terenie otuliny.

W latach 1957—1968 przeprowadzono szeroko zakrojone prace melioracyjne na licznych kompleksach bagien w obrębie Puszczy o łącznej powierzchni ponad 9000 ha, osuszając m. in. bagna Dzikiego Nikoru oraz pogłębiając koryta rzek Narówki, Białej, Leśnej Lewej i Przewłoki oraz wyprostowując bieg tych rzek. Prace te spowodowały poważne zakłócenia w gospodarce wodnej, w wyniku czego szczególnie w leśnictwie Chwojnik sąsiadującym z Dzikim Nikorem, zaczął masowo usychać świerk (...).

Obserwuje się również postępujące niekorzystne zmiany w charakterze torfowisk wysokich i borów bagiennych. Skutki prac melioracyjnych sięgnęły znacznie dalej i dały się odczuć także w polskiej części Puszczy, gdzie m. in. na terenie rezerwatu ścisłego w Białowieskim Parku Narodowym powstały bardzo liczne gniazda posuszu świerkowego liczące niejednokrotnie po kilka hektarów powierzchni (...).

Biorąc pod uwagę opinię naukowców wprowadzono — poczynając od 1972 r. — zakaz wszelkich prac melioracyjnych na obszarze Puszczy i w strefie otuliny. Sąsiadujący z Puszczą kompleks bagien „Dikoje” o powierzchni 7400 ha uznano za zapowietnik hydrologiczny o znaczeniu ogólnokrajowym.

Drzewostany wschodniej części Puszczy są stosunkowo stare, średni ich wiek przekracza 100 lat, przy czym siedliska są tu co najmniej o jedną klasę bonifitacji niższe aniżeli w części polskiej. Według danych z początku 1972 r. w drzewostanach przeważa sosna (59%), ponadto występują: świerk (9%), olsza (15%) i brzoza (9%), dąb (5%), oraz niewielka domieszka grabu (1%) i jesionu (1%). Pozostałe gatunki (klon, wiąz, lipa i osika) tworzą 1% składu (...).

Na obszarze radzieckiej części Puszczy zinwentaryzowano ponad 300 drzew pomnikowych (Romanov V. S., Smirnov N. S., 1965) otaczając je specjalną ochroną. Wymiary maksymalne osiągane przez poszczególne gatunki drzew są znaczne, niemniej jednak ustępują podobnym znanym z zachodniej części Puszczy (...).

Cała radziecka część Puszczy jest utrzymywana na zasadach rezerwatu częściowego z dozwolonymi cięciami sanitarnymi ograniczającymi się do usuwania złomów,

wykrotów i posuszu. Ilość pozyskiwanego w ten sposób drewna w ostatnich latach wynosi od 60 do 80 tysięcy metrów sześciennych rocznie. Realizując postulaty nauki dla zabezpieczenia najcenniejszej partii Puszczy utworzono w 1972 r. trzy rezerwy ściśle o powierzchni 1100, 1800 i 4800 ha (...).

Zasadniczo na terenie radzieckiej części Puszczy nie prowadzi się sztucznego odnowienia w lukach drzewostanu, powstających po wydzielających się drzewach. Odnowienie naturalne jest bardzo poważnie utrudnione przez zwierzynę płową. Stan zwierzyny łownej w ostatnim okresie jest bardzo wysoki i np. w r. 1974 wynosił: 2298 jeleni, 767 saren, 1736 dzików oraz około 80 łosi. Zwierzynę podkarmia się zimą w 220 paśnikach dla zwierzyny płowej i 80 karmowiskach dla dzików. Istnieje też 120 polan karmowych o powierzchni łącznej przeszło 800 ha, na których uprawia się mieszanki zbóż, traw pastewnych oraz rośliny okopowe. Na całym obszarze Puszczy tępi się drapieżniki zarówno skrzydlate jak i czworonogi, między innymi krogulca, gołębiarza, ale także i kruka, wilka i rysia. Z tego też powodu liczebność, np. krogulca nie przekracza 5 do 6 par na terenie całej wschodniej części Puszczy. Przy okazji należy wspomnieć o tym, że w latach 1970—1973 w radzieckiej części Puszczy gnieździła się 1 para orła przedniego *Aquila chrysaetos* L. Znaczne zwiększenie się w ostatnich latach liczebności niektórych ptaków wodnych jest związane z budową sztucznego zbiornika w dolinie rzeki Przewłoki o powierzchni lustra wody 322 ha. Obecnie gnieźdzą się tutaj między innymi takie gatunki jak np. czapla siwa *Adrea cinerea*, które dotychczas znane były jako przelotne (...).

Jednym z poważniejszych osiągnięć na polu ochrony przyrody w radzieckiej części Puszczy jest restytucja żubra rozpoczęta w 1946 r., od 6 sztuk otrzymanych w darze od Polski. Początkowo prócz żubrów linii białowieskiej utrzymywano w radzieckiej części Puszczy także i żubry białowiesko-kaukaskie. W zakresie hodowli żubra strona radziecka ściśle współpracuje ze stroną polską. Realizując postanowienia kolejnych polsko-radzieckich konferencji w tej sprawie pozostawiono w Puszczy jedynie żubry linii białowieskiej przewożąc żubry białowiesko-kaukaskie do innych ośrodków hodowlanych. Ogółem z radzieckiej części Puszczy wywieziono 118 żubrów, zapoczątkowując m. in. ich hodowlę w zapowiednikach Berezinskim i Cejskim. Również i jelenie oraz dziki, odłowione w Puszczy, stanowiły materiał restytucyjny tych gatunków w wielu rejonach Związku Radzieckiego (...).

Duże znaczenie przywiązuje się w radzieckiej części Puszczy do szerzenia w społeczeństwie idei ochrony przyrody. Celowi temu służy przede wszystkim muzeum mieszczące się w miejscowości Kamieniuki, którego bogata ekspozycja obejmuje prawie 900 m² powierzchni. Wystawa-muzeum zapoznaje zwiedzających z historią Puszczy, badaniami naukowymi oraz nie spotykanym gdzie indziej bogactwem świata roślinnego i zwierząt. Obok muzeum znajduje się zwierzyniec. Pokazuje się tu zwiedzającym: żubry, jelenie, sarny, dziki, łosie i koniki typu tarpan oraz muflony, które w swoim czasie zamierzano wprowadzić do Puszczy. Personel gospodarstwa czynnie propaguje zasady ochrony przyrody oprowadzając liczne wycieczki oraz wygłaszając dziesiątki odczytów i prelekcji na ten temat. Piękno przyrody Puszczy obrazują 3 filmy popularnonaukowe. W 1973 r. wydano album fotografii artystycznej, a w 1976 serię wydawnictw popularnonaukowych o Puszczy, podobną w swych założonych do wydanej w 1970 r. z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Białowieży serii broszur pt. „Wszystko o Białowieży” (...).

Prócz ochrony przyrody i gospodarki łowieckiej najważniejszą dziedziną działalności Gospodarstwa Rezerwatowo-Łowieckiego są badania naukowe prowadzone przez własny personel naukowo-badawczy. Dział naukowy gospodarstwa zatrudnia kilkunastu pracowników naukowych i odpowiednią ilość personelu technicznego.

Istnieją pracownie: łowiectwa i hodowli żubra, hodowli lasu i botaniki oraz ochrony lasu. Z ciekawszych kierunków aktualnie prowadzonych badań należy wymienić badania gleboznawcze, szeroko zakrojone badania nad typologią, strukturą i przyrostem drzewostanów Puszczy, florą roślin naczyniowych, ekologią niektórych gatunków roślin, ekologią, biologią i znaczeniem grzybów żagwiowatych w ekosystemach Puszczy, owadami Puszczy, rolą kopytnych, a zwłaszcza żubra w ekosystemach leśnych, a szczególnie ich wpływem na naturalne odnowienie lasu (ta część badań jest prowadzona w oparciu o metodykę podobną do badań prowadzonych w polskiej części Puszczy), biologią i ekologią żubra i jelenia w Puszczy oraz nad ptakami Puszczy. Liczne, wieloletnie badania odbywają się na stałych powierzchniach doświadczalnych (np. badania nad grzybami żagwiowatymi) (...).

Podobnie jak polska część Puszczy, również i część radziecka odgrywa poważną rolę w kształceniu kadr biologów i leśników będąc miejscem praktyk wakacyjnych oraz terenem, z którego są zbierane materiały do prac dyplomowych.

Uznając wyjątkową wartość przyrodniczą i znaczenie dla nauki całego kompleksu leśnego Puszczy Białowieskiej, podjęto w 1973 r. decyzję o organizacji w Kamieniukach Instytutu Biogeocenologii Akademii Nauk BSR. Instytut ten ma zatrudnić około 150 współpracowników, a jego podstawowym celem mają być szeroko zakrojone badania ekologiczne, które dostarczą podstaw naukowych do praktyki ochrony przyrody zarówno na terenie Puszczy jak i całej Białorusi."

Opracowała

Maria Szajewska-Urbaniec